

Сњежана Ђоковић¹, Јулија Гутаљ
Музичка академија, Источно Сарајево
Филозофски факултет, Пале

КАТАРЗА У ИГЛАМО СЕ ЈАТА² **(ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЗБИРКЕ ПОЕЗИЈЕ ИГЛАМО** **СЕ ЈАТА ПЈЕСНИКА ДРАГАНА МАРКОВИЋА)**

Концепт читања кроз дебату познат је и као метод рада приликом анализирања поетских збирки или појединих стихова. Наиме, на прво читање збирке поезије Драгана Марковића – *Игламо се јата* јавила се идеја овакве врсте анализе у којој ће доћи до размјене мишљења и доживљаја о прочитаном. Реализацијом идеје настао је овај коауторски рад.

Збирка поезије *Игламо се јата*, аутора Драгана Марковића, била је његова 17. објављена књига, а наведена информација једини је податак, осим датума рођења који се нашао на посљедњој колофон коричној страни. Да ли због скромности аутора или због његове препознатљивости у свијету савремене српске поезије, нисмо сигурни. Имајући у виду да је он један од најистакнутијих српских пјесника средње генерације, овај кратак податак неупућене може навести да истражују дјело и биографију самог аутора, али без обавезе да то и ураде.

Збирка *Игламо се јата* представља петнаесту књигу у оквиру едиције *Откровење* коју је 2022. године публиковала издавачка кућа „Дијак“ из Прибоја. Наслов писан малим словима, без истицања првог великог слова, као граматички исправне конструкције, указује на то колико је пјесник надвисио потребу бити исправан и колико поетски текст осликава пјесникову аутентичност. Наслов као мотив дјечије игре исказује зрелост коју пјесник често, готово иронијски, повезује са мотивима рата, страдања и жеље за миром. Другачије тумачење могло би бити играти се *јата* као слова, које граfiјско-ортографски може да буде мотивски повезано са поезијом Марковића, јер се пјес-

¹ snjezanagalinac@gmail.com, snjezuljak.djokovic@gmail.com

² Изворно *игламо се јата*

ник играјући се ријечима играо и словима. Може се рећи и овако: „Реч је сам човек. Саздани смо од речи“ (О. Паз, 1979).

Збирку чине четири циклуса са 41 пјевањем. Почиње насловом *Игламо се јата* са поднасловом *Врљци и вратломије* у оквиру којег је смјештена једна пјесма под насловом *Хитно окончати примирје*. Она представља иронијски осврт на све сегменте рата као на потребу да се све што почне и заврши. Испјевана је тако да, у ствари, отвара врата иза којих се крије лирски субјекат који својом стваралачком енергијом и језичким умијећем исказује унутрашњу потребу да нас упозна са свим суровостима рата. Са друге стране, ова пјесма може да се посматра и као својеврстан вапај, јер су ратови актуелна тема и стварност савременог друштва, гдје свакодневно слушамо колико и како је потребно да живимо у миру (мислећи на живот без сукоба) и оном суштинску умирењу једне душе.

Након овог отварања идејног оквира збирке, још у првом стиху бива нам јасно да пред нама није дјечија игра, него заиграност ријечи у којој лирски субјекат, вјешто баратајући овим алатом, доноси слике смрти, односно слике умирања, не само људи, него умирање свега оног што нам је Бог подарио стварањем. Нисмо могли а да се не запитамо: „Подстиче ли нас пјесник на питање – имамо ли право на то?!“ Право на сијање смрти, право на убијање истине, право на живот без живота или на животарење по неким изврнутим принципима које таква свакодневица доноси.

Циклус који слиједи, а носи назив *Повратак у пушчаник*, у првом пјевању доноси, рекли бисмо, један поетски текст или, са друге стране, пјесму без краја.

Ма како се необично чинило, ово двојако виђење поетског низа који носи назив *Ова врата*, један је нетипичан стиховни ред, необична есејистичка реченица без интерпункције и великог слова или ко зна како би је неко трећи доживио. *Ова врата* је 39 редова лирске реченице која пјевљиво отвара збирку, подсјећа на уводник, појмовник, може се рећи есеј о отварању једног мисленог стихотворја пјесничког субјекта који ће иза тих врата запјевати јасно и громогласно. Иза тих врата налази се човјечанство, Божја башта у којој и смрт и живот имају услов, како и сам пјесник рече: „...свака сувишност ће нас коштати смрти а недореченост живота...“.

Смрт је у наредним пјесмама преиспитивање, негирање и потврђивање, истраживање постојања или, у неким стиховима, запита-

ност да ли су смрт или живот оправдани. Јасна је тежња да се пробуди људска безазленост, подстакне сијање истине и правде, а са друге стране, види се бескрајна жеља да све што лирски субјекат тка није истина или жеља да бар у будућности не буде. То је она жеља за „здравим вратима“.

Дио овог циклуса је и пјесма чији је наслов и наслов ове збирке. Она је спретна игра ријечима која никога не оставља равнодушним, а могуће ју је тумачити на много начина. Оно што је лирски субјекат исказао у девет стихова, сваки читалац, па и онај најнаивнији, може да доживи на јединствен начин. *Игламо се јата* је игра која, ако у њој победи „смрт“, бива завршена и нема наставак. Ту је кућа без крова угашена, гаси се једнако како се гаси душа којој краду огњиште и посијаном смрћу сију страх. Ма колико наведена пјесма осликавала личну смртност, она истински осликава пропадање и смртност свијета под суровим одсуством жеље да се оконча сукоб. Ова пјесма се, са друге стране, може посматрати и као унутрашњи дијалог двије сукобљене стране, дијалог жетеоца и оних пожњевених глава. Такав исказ пјесника у коме је негирање и потврђивање једно, вјешто је исткан стих кроз сублимирајућу игру ријечима.

„Оче, нема нам света.

Кућо, нема нам кјова.

Душо, игла готова!“

(*Игламо се јата*)

Све пјесме које слиједе показују ништавило смрти које Марковић изазовно реализује кроз читав низ језичких и поетских алата, попут контраста, персонификације и предикције, али и питања која потврђивањем или негацијом уклапа попут мозаичких слика вјешто се играјући богатством српског језика.

„Имало те – немало те,

Мрав свој товар не оставља,

Исус гре ка вр`у Голготе...“

(*Дешава се благо води*)

Оно што је карактеристично за претходне стихове у значењском смислу, осим напријед исказаних пјесничких украса или игре, јесте да

је све смрт, али никада није безнадно. Никада није без осјећаја да ће се Творац побринути за све ововременске смрти, дајући вјечни живот тамо преко оног прага гдје ће смрт изгубити смисао.

Наредним стиховима пјесме симболичног назива *Прва врата-врата смрти* представљено је путовање од врата до врата у којима се отварају врата смрти. Смрт је само тренутак а живот је вјечност, живот је и тај страх па и та ноћ и све оно између.

„Ноћ се у ноћ закључала,
Мртви би да доумиру,
Смрт се не да, подмлађена“
(*Прва врата-врата смрти*)

Као и у претходним збиркама Марковић се увијек и наново опомиње на пјеснике, на стиховање, на инспиративно исказивање сваког осјећања. Тако се и овдје сусрећемо са сличним који, поређени са самртним ропцима, искре ванредним стиховима попут наредног:

„Започети рукописи су отворене ране
на телу бика,
Које зарастају док се арена допуњава...“
(*Тако почињу ратови*)

Карактеристична је пјесма *Кичма*, у којој се у оба читања и сваком наредном, поновљеном, види снага, вјера, којом провијава бојазан, страх да неће успјети. *Кичма мрава* који носи кишну кап да би је вратио у небо, да *лепше изнова падне*, једна је од најљепших пјесничких слика у овој збирци. Ово је пјесма која кличе надом, која напаја душу и отвара небеске вратнице дајући готово сигурно склониште за свељубав и мир, за све чему би требало да тежимо.

„Киша је шака пшенице и може да се насели,
жедне да напоји и да нахрани гладне,
па је носим горе, само ми реците има ли је,
браћо, на мојим леђима, капи те коју понех,
као Дар-Огледашце, у небо, да не покисне.“
(*Кичма*)

Наредни циклус Катастрашно чини 19 пјесама, а његов изигра-ни наслов указује на један стих из пјесме Оћерато из претходног ци-клуса, али и јасна асоцијативност на катарзу као специфично естетско значење. Катарзу као морално чишћење и уздизање душе изнад свих тјелесних и чулних страсти и прљавштине на начин како га је Аристо-тел излагао, стављајући пјесништво изнад свега. Овај циклус и води крајњој катарзи цјелокупне збирке која ће се на самом крају и указати.

Циклус се отвара кроз Црвена врата, црвена као крв или као асо-цијација на љубав. Опет дуалност у поретку који се читањем ствара код читалаца који из различитих „ципела“ посматрају и виде свијет пјесничког субјекта и свој сопствени поглед на тај исти свијет.

Врхунски испјевани стихови овога циклуса у пјесмама сурово исписују колико су рат и смрт затирање људског постојања, као и са-каћење тијела, оног истог којег је Господ створио, као и разоткривање бола, рђе и црвоточја које носе посљедице рата. Карактеристичне и пуне симболике издвојиле су се пјесме Пева пуж, Врисак-врата, Ра-фал и фалинка, док је пјесма Свака моја врата пробудила одређену двојност. Сагледавање дубинске структуре поетског текста – стиха ове пјесме, као и његово разумијевање могуће је само уколико се језик лек-сички анализира. Овдје се указала потреба да се подсјетимо начина на који је уважени професор и књижевни теоретичар Новица Петковић тумачио сваки појединачни поетски израз уз помоћ лингвистике, тео-рије књижевности и личног доживљаја као читаоца.

Наведена пјесма исткана у пет строфа од по два стиха, више-слојна је и оригинална поетска творевина. У њој се сусреће предик-тивна супротност која доноси двострука или чак вишеструка тумачења истих стихова.

„Свака моја врата твој су гроб,
А твоја мени – заклон, милост...“

Уколико су то врата која су гроб, она су самртни ропац, али уко-лико су љубав, она су заклон и милост, она су живот. Све је у супрот-ности једно другом, изненађујуће, а у исто вријеме сасвим природно постављене једна наспрам друге, као живот и смрт, као рат и мир.

„Свака врата замру чим покуца Неко:
Гороломни гост што предах прижељкује.“

У овим стиховима предиктивност доноси јасан исказ шта је то рјешење након што *Неко*, ко би могао бити и колективно ја, покуца на *свака врата*. Појам гороломног госта, гдје је пјесник употребио карактеристичан придјев који се може тумачити као помаман, темпераментан или буран, доноси један садржајно врло интересантан стих. Дакле, такав један гост тражи смирај, предах, а сам је немир. Да ли се ово може односити и на цијело друштво, на свијет, Васељену?! Обиље симболике отвора поменути стих и када смо покушали наћи замјену за овај придјев, како бисмо што боље објаснили доживљај или значење, није нам се указао бољи и вјеродостојни од овог којим је Марковић и украсио свог *госта*. Пјесма се завршава тако да отвара једну димензију питања, притом нити даје комплетно питање, нити јасан одговор, а суштински осликава цио један животни циклус.

„И отварају се кад се затварају,
И затварају се кад се отварају.“

Наведени стихови само читани заједно добијају прави смисао онога што је пјесник хтио рећи а то је да *Бог никада не затвори једна врата, а да друга не отвори*. Ови стихови у пјесми *Свака моја врата* носе симболику дубоке наде и вјере.

Пјесме које су се издвојиле у овом циклусу су и *Побратим пјесма*, *Шишање*, *Једначина* и многе друге. Да не бисмо све тајне отворили, потребно је мало подробније прелистати ову наоко малу збирку. Међутим, она је бескрајно велика и пространа пољана на којој бисте могли пронаћи обиље стихова који би вас завели својим квалитетом, али најприје скривеним значењима те дубоком емотивношћу и високом моралном лествицом.

Наредни циклус који је насловљен *50 са 30* насловно опонаша димензију прозора која се негдје узимала као мјера. Овај наслов могла би бити мјера за прозор у нови свијет, прозор према Богу, прозор ка нама самима и нашем ја. Чини је пет пјесама од 80 стихова, што чини збир оне насловне зачкољице којом је пјесник поставио димензије свог прозора у овом циклусу.

Прозорско окно овог циклуса отвара се пјесмом *Човеци*, испјеваном у двије строфе од по четири стиха. Пјесма је исклесана укрштеном римом која својом звоњавом даје музикалност поетском стиху, али и снагу ријечима које се римују. Сложили смо се да су *Човеци* истинска

слика човјека данашњице крвожедног и склоног уљепшавању самога себе, суштински ругобног, откинутог од Бога, без страха од крајњег исхода.

„Убијају змије и кољу јагање
у дељењу смрти нису избирљиви,
величанствен-луком премошћују кланце,
говоре пред судом: Не да нисмо криви“
(Човецу)

У ових пет пјесама циклуса, али и у цијелој збирци посебно се издвојила пјесма *Прозор*. Привукла је нашу пажњу својим квалитетом, лакоћом, мудрошћу, али и соколском снагом. Прва асоцијација нам је била „пјесма као *Дурмитор*“. Сложили смо се у вези с тим. Почетна два стиха кажу:

„Сам ће се отворити
кад му се мисли стесне.“
(Прозор)

Мудрост којом провијава ова стихотворина на прагу је да нам отвори један читав свијет који нам је лирски субјекат предочио. Промисљања су ишла до тога да је то и нека врста тишине, можда и немоћ, али на крају се откључала мисао и донијели смо крајњи суд да је то мудрост која ће лирском субјекту донијети ослобађање. Оно ослобађање којем тежи кроз цијелу збирку, које ће проистећи из катарзе личног ја – ка колективном. Тачније, ослобођење душе и тијела и прелазак границе између живота и смрти. И шта је, у ствари, смрт него коначница коју заслужујемо уколико смо ругобно живјели у свијету. Хоће ли наша смрт у коначници прерасти у васкрсење зависи од нашег самог односа и жеље да се из посрнућа винемо и катарзично очистимо од свих гријехова.

„Чим га просеку гости одлазе,
зид зараста, ластва цврликне,
паук занити белу харфу
низ решеткасте сенке.“
(Прозор)

Циклус се завршава пјесмом *Градиљка може*, а градиљку смо тумачили по два основа и то као грађење, изграђивање, градњу и као темељ. Како и колико резак и оштар *фијук* може дотаћи, то нам је јасно, али како градиљка може сакрити, заштитити уколико је она сама кров, кућа или дом, пјесник је сликовито приказао у првим стиховима:

„Стомак краве је кров телету
а крошња – кров крави...“

(*Градиљка може*)

Самим тим то је заправо тежња, жеља и крајњи циљ – сачувати дом, сачувати кров, сачувати да нас има ко и како чувати и сакрити од бола и страдања.

Очекивано је да на крају Марковић заврши стиховима који су карактерно посебни, увијек ванредни, исказом другачији, али вриједношћу поруке и поуке увијек на високо моралној лествици. Та последња пјесма исказ је лирског субјекта у два стиха, који нимало не одступа од основне замисли којом је проткана сва његова родољубива поезија: бити одговоран, бити ту на бедему и чувати, али и сачувати своје. Понос и вјера сковани у једно.

„Кап ме крепи
а круши ме Мрва“

(*КиМ*)

Ови стихови пјесме *КиМ* јасног значења Косово и Метохија, као знамен и камен је у ципели свеколиког српског народа. Она рана коју ни та *Кап*, али ни *Мрва* неће ни излијечити, али ни допустити да се распемо у ововременици, која ће нас однијети без одговорности према оном што нам је Лазар у аманет оставио – Царству небеском.

Када се сагледа збирка, као један цјелокупан поетски замајац, не можемо а да се не замислимо над стиховима, али и над поетским језиком и његовим значењем – „Поетски говор исказује неизрециво“ (О. Паз). Тај и такав ванредно исткан поетски језик пјесника Драгана Марковића драгоцјена је духовна супстанца која чува од заборава, како одређене ријечи, тако и духовност српског народа. Карактеристична игра ријечима и овог пута донијела је боју, мирис и ткање стиховима који су готово живи заплесали пред нашим очима. Знајући да је је-

зик творевина човјековог ума, наслијеђе једног народа, све то је врло успјешно уткао, не само у ову збирку, него и у претходне и оне које су свјетло дана угледале нешто касније. За Марковића би се могло рећи да је ризничар српског народног језика, али и јединствене поетике која несумњиво чува фолклорно наслијеђе, духовност, али се уједно издваја и оригиналношћу поетског писма.

На крају, кристално је јасно да *Игламо се јата* нити је игра, нити је играрија са јатом, него озбиљно стихотворје којим би се требало још позабавити. Стилски готово недокучиво, мислено отворено као небо, гдје пјесник лаконог и вјешт не гријеши у избору стиха као јединице којом тка своје широке мисаоне кругове.

Катарза у *Игламо се јата* могла би се исказати стихом из *Молитви на језеру*, Владике Николаја Велимировића који каже:

„Сузе праведника Ти брижљиво збираш, и њима светове подмлађујеш.“

